

नेपालमा प्रचलित धर्म, संस्कृति, जातजाति, भाषाभाषी र प्रथा परम्परा सम्बन्धी सामान्य जानकारी

धर्म

विश्वका केही प्रमुख धर्म : Christianity (31.2%), Islam (24.1%), Hinduism (15.1%), Buddhism (6.9%)

- नेपाल एक बहुलवादी समाज हो।
- विविधताबीचको एकता नेपाली समाजको विशेषता।
- नेपालमा २०६८ को जनगणना अनुसार १२५ जातजाति, १२३ भाषा र १० धर्मावलम्बीको बसोबास रहेका थिए।
- २०७८ को जनगणना अनुसार १४२ जातजाति, १२४ भाषा र १० धर्मावलम्बीको बसोबास रहेको।
- नेपाल चार जात छत्तिस वर्णको साझा फुलवारी हो-पृथ्विनारायण शाह।
- विविध भाषा, विविध संस्कृति प्रथा परम्परा सहित धार्मिक सहिष्णुतामा आधारित सामाजिक अवस्था रहेको।
- मौलिक हकको रूपमा संविधानमा धार्मिक स्वतन्त्रताको हक -(धारा २६)
- मौलिक हकको रूपमा संविधानमा भाषा तथा संस्कृतिको हक -(धारा ३२)
- सामाजिक र सांस्कृतिक रूपान्तरण सम्बन्धी नीति संविधानको - धारा ५१(ग)
- नेपाली समाजलाई परापूर्वकालदेखि कामको आधारमा निम्न चारवर्गमा विभाजित गरिएको छ। -ब्राह्मण, क्षेत्री, वैश्य र शूद्र
- ब्राह्मण्ड सृष्टिदेखिको विभिन्न कालखण्डलाई चार युगमा विभाजन गरिएको छ।

धर्म संस्कृति

- ✓ धर्म भगवानप्रतिको विश्वास/ अनुशासनको नियम।
- ✓ संस्कृति मानिसले अस्तित्व रक्षाका निम्ति आत्मसात गरेको जीवन जिउने कला वा जीवनयापनका शैली र व्यवहार हो।
- ✓ ब्यासका अनुसार परोपकार पुण्याय पापायपरपीडनम् अर्थात अरुको परोपकार गर्नु पुण्य/धर्म हो भने अरुलाई दुःख दिनु पाप हो।
- ✓ विश्वको सर्व प्राचिन धर्म : हिन्दु।
- ✓ कुन धर्मलाई सनातन धर्मका नामले चिनिन्छ ?- हिन्दु।

वि.स.२०६८ को जनगणना अनुसार नेपालमा १० धर्मावलम्बीहरूको बसोबास रहेको छ।

सूत्र: हिबौइकि कृपबोजैवशी

धर्म	हिन्दु	बौद्ध	इस्लाम	किराँत	कृश्चियन
धर्मावलम्बीको प्रतिशत	८१.४%	९%	४.४%	३.०%	१.४%
धर्म	प्रकृति	वोन	जैन	वहाई	शिख
धर्मावलम्बीको प्रतिशत	०.४६%	०.०५%	०.०२३%	०.००५%	०.००१२%
संख्या(जना)		१३००६	३२१४	१२८३	६०९ जना

राष्ट्रिय जनगणना २०७८

जातजाति, भाषा तथा धर्म सम्बन्धी तथ्याङ्कीय नतिजा सार्वजनिक सम्बन्धमा

प्रेस विज्ञप्ति

मिति २०७९ चैत्र १० गते सम्माननीय प्रधानमन्त्री श्री पुष्पकमल दाहाल प्रचण्डज्यूबाट राष्ट्रिय जनगणना २०७८ को राष्ट्रिय प्रतिवेदन सार्वजनिक भएको थियो । प्रदेश, जिल्ला, स्थानीय तह र वडा अनुसार तथा गाउँपालिका तथा नगरपालिकास्तरीय नतिजाहरूसमेत क्रमैसँग सार्वजनिक भइसकेको सर्वविदित नै छ ।

राष्ट्रिय तथ्याङ्क कार्यालयमा जातजाति, भाषा र धर्म सम्बन्धमा सरोकारवाला विभिन्न व्यक्ति तथा संस्थाहरुबाट करिब ७० वटा माग/ध्यानाकर्षण पत्र दर्ता भएको र यस सन्दर्भमा विज्ञ तथा संवैधानिक आयोगका सम्बन्धित कर्मचारीहरुको सहभागितामा परामर्श गरिएको र विभिन्न व्यक्ति तथा संस्थाहरूसँग छलफल गरिएको थियो । साथै संवैधानिक आयोगहरु, भाषा आयोग तथा मन्त्रालयहरूसँग पनि छलफल गरी राय सुझाव लिइएको थियो ।

विगतका जनगणनाहरुमा जस्तै यस पटकको जनगणनामा पनि नेपालमा बसोबास गर्दै आएका सबै व्यक्तिहरुलाई जातजाति, भाषा, धर्म र अन्य विषयमा प्रश्नहरू सोधिएको थियो । यस परिप्रेक्ष्यमा २०६८ सालको जनगणनामा प्रकाशित भएका सबै जातजाति, भाषा र धर्मलाई यथावत् राखिएको छ ।

२०६८ सालको जनगणनामा प्रकाशित भएका जातजाति र भाषाका अतिरिक्त २०७८ मा उल्लेख भई आएका थप नयाँ जातजाति र भाषाहरुको सन्दर्भमा त्यसलाई अन्तिम रूप दिन विज्ञहरुबाट प्रासंगिक कागजातहरू अध्ययन गरी वर्गीकरण गरिएको छ ।

जातजाति, भाषा तथा धर्मसँग सम्बन्धित यी तथ्याङ्क उत्तरदाताहरूले दिएका जवाफका आधारमा र विज्ञसमूहको सिफारिस अनुसार राष्ट्रिय जनगणना २०७८ मा जातजातिको संख्या १४२, मातृभाषा संख्या १२४ र धर्म संख्या १० कायम भएको छ । वि.सं. २०६८ सालको जनगणना अनुसारका कुल १२५ जातजातिमा १७ वटा जातजाति थप भएको छ । वि.सं. २०६८ सालको जनगणना अनुसारको कुल १२३ वटा मातृभाषा मध्ये १२ वटा विदेशी भाषा बोल्ने व्यक्तिहरूको संख्या न्यून भएकोले "अन्य भाषा" अन्तर्गत समावेश गरी हाल नयाँ थप भएका १३ वटा समेत गर्दा जम्मा १२४ वटा मातृभाषा कायम भएको छ ।

जातजाति, भाषा र धर्मसम्बन्धमा नतिजा प्रकाशनको पहिलो चरणमा स्थानीय तहसम्मको लिङ्ग अनुसारको जनसंख्या सार्वजनिक गरिएको छ । जातजाति, भाषा र धर्म सम्बन्धी विस्तृत विवरण निम्नानुसार लिंकबाट अनलाइन अध्ययन गर्न सक्नु हुनेछ ।

<https://censusnepal.cbs.gov.np/results/downloads/caste-ethnicity/>

<https://nsonepal.gov.np/> वाट लगइन गरी population data बटनमा क्लिक गरी हेर्न सकिनेछ ।

सूत्र : हिबौइकिपवोवै शिव

धर्म	हिन्दु	बौद्ध	इस्लाम	किराँत	कृश्चियन
धर्मावलम्बीको प्रतिशत	८१.१९%	८.२१%	५.०९%	३.१७%	१.७६%
धर्म	प्रकृति	बोन	जैन	शिख	वहाई
धर्मावलम्बीको प्रतिशत	०.३५%	०.२३%	०.०१%	०.०१%	०.००००१%
संख्या(जना)			२३९८	१४९६	५३७जना

नेपालमा प्रचलित केही धर्महरूको संक्षिप्त जानकारी।

प्रचलित प्रमुख धर्म. धर्मका संस्थापक, धार्मिक ग्रन्थ र पूजा स्थल र तिनका विशेषताको संक्षिप्त चिनारी।

धर्म	संस्थापक	धार्मिक ग्रन्थ	पूजा स्थल	अन्य
हिन्दु (८१.१९%)	आद्य शंकराचार्य	वेद, उपनिषद, पुराण गीता	मन्दिर,पूजास्थल शक्तिपीठ	विश्वको प्राचिन धर्म, ३३ कोटी देवी देवता हुने भएपनिदेवी, शिव, विष्णु, गणेश, सूर्य प्रमुख, अनेकौं सम्प्रदाय वा वाद -शैव, वैष्णव शाक्त (देवी) प्रमुख सम्प्रदाय -देवी देवताप्रति आस्था, पुनर्जन्ममा विश्वास गर्ने धर्म -व्यासका अनुसार परोपकार पुण्याय पापाय परपीडनम' भन्ने हिन्दुको सार
बौद्ध (८.२१%)	गौतम बुद्ध (लुम्बिनीमा जन्म) इ.पू. ५६३-४८३ महापरिनिर्वाण मृत्यु	"त्रिपिटक" ",धम्मपद"	विहार, मठ स्तुप	-ज्ञान सत्कर्म र अहिंसामा विश्वास गर्ने जातीय भेदभाव र अश्वपृथ्वीताला२ नमान्ने युग सापेक्ष वैज्ञानिक धर्म मानिने -लुम्बीनि तक्षशीला, विक्रम, स्वर्ण, ताम्रशीला
ईस्लाम मुस्लिम (५.०९%)	पैगम्बर महम्मद (साउदी अरबको मक्का मा सन् ५७० मा जन्म र सन् ६३२ मदिनामा निधन)	कुरान पाक	मस्जित	-धनीले गरिवलाई अनिवार्य दान दिनुपर्ने -धार्मिक कट्टरता र नारीको दयनीय अवस्थायस धर्मका कमजोरी -एक मात्र ईश्वर अल्लाहामा ठुलो आस्था
ईसाइ क्रिश्चियन (१.७६%)	महात्मा इसामा सिंह जिसस क्राइस्ट (इ.पू डिसेम्बर२५) (इजरायलको जेरुसलममा जन्म)	बाइबल	चर्च, गिर्जाघर	३ सम्प्रदाय:- क्याथोलिक, प्रोटेस्टेन्ट र प्यूरिटन -लोभ गर्न नहुने र आफूलाई दिनहिन तथा दास सम्झन नहुने कुरामा विशेष जोड

जैन (०.०१%) २३९८ जना	महावीर जैन भारतको वैशालीमा इ.पू. ५९९ मा जन्म	वचनामृत	जैन मन्दिर अग्नी मन्दिर	-अहिंसा, पवित्रता र सत्त्वरित्रतामा जोड, जातीप्रथाको विश्वास नगर्ने,बलीप्रथाको विरोध र मुर्ति पुजाको पनि विरोध गर्ने - यिनले जीवजन्तु जगतमा मात्र होइन हावापानीमा पनि जीवन हुन्छ भनी मान्दथे
शिख ०.०१% १४९६ जना	गुरु नानक (सन् १४६९ अप्रिल १५ - १५२२ सेप्टेम्बर २२) हालको पाकिस्तान सुरुको भारतमा जन्म	गुरुग्रन्थ साहिव	गुरुद्वार	अहिंसा, सत्कार्य र परोपकारलाई जवड गुरुनानकका आदर्श विचार ईश्वर एकमात्र हुन भेदभाव (जातपातमा) राख्नुहुदैन यज्ञ, जप,तप, तथा गृहस्थी छाडी जंगलमा बस्नु बेकार गृहस्थीमा रही सत्कर्म गर्नले भगवान प्रप्त हुन्छ सत्य बोल्नु, कसैको चित्त नदुखाउनु, सत्कर्म गर्नु नै मुक्तिको मुख्य मार्ग हो ।
बहाई ५३७ जना	बहुल्लाह मिर्जा हुसेन	किताब ए अकदस	मन्दिर	-सन् १८७३ मा इरानबाट विकास भएको - इरानमा सबैभन्दा धेरैले मान्ने - आस्थाको केन्द्रको रूपमा भारतको लोटस मन्दिर

प्रकृति धर्म :-प्रकृति (पृथ्वी, सूर्य, चन्द्र, नदिनाला) लाई आस्था मान्ने धर्म हो। यसलाई परम्परागत धर्मको रूपमा समेत लिइन्छ। नेपालमा मेचे, राउट, कुसुण्डा लगायतले यो धर्म मान्दछन्।

बोन धर्म :-यसको विकास तिब्बत बाट भएको हो। पर्वतक तन्पसेन्द्रुप गुरुलाई मानिन्छ। नेपालमा मनाङ, मुस्ताङ जिल्लामा यो धर्म मान्ने मानिसको संख्या अधिक छ।

किरात धर्मबारे संक्षिप्त जानकारी

किरात धर्मका पर्वतक महागुरु फाल्गुनन्द लाई मानिन्छ। (१९४२ कार्तिक २५-२००५ चैत्र २२, इलाम) किरात धर्म आफैमा एउटा सिंगो मानव सभ्यताको इतिहासको एउटा जीवित दर्शन हो। यो धर्म कुनै जात, जाति, समुदाय विशेषमा मात्र आधारित छैन। यो व्यापक छ। यो आफैमा एउटा जीवन पद्धति हो। किरात धर्म अवलम्बन गर्न किराती समुदायको हुनुपर्छ भन्ने जरुरी छैन। धर्म भनेको धारणा हो। बेबिलोन मेसोपोटामिया सभ्यताकालीन अवस्थामा किरातीहरूले अवलम्बन गरी आएको धर्मको कुनै नाम थिएन। उनीहरू शुरुमा आत्मान्तर अस्तित्ववाद वा आत्मवादमा विश्वास राख्थे। र कालान्तरमा उनीहरूको सभ्यता, भोगाइ, सोचाइ वा जीवन पद्धतिहरू विकास गर्दै र अनुशरण गर्दै आउने क्रममा किरात धर्मको विकास हुन गएको हो। त्यस अर्थमा किरातीहरू किरात धर्मावलम्बी हुन पुगेका छन्। यो दर्शन, सभ्यता वा सोचाइलाई अनुशरण गर्दै आउने समुदाय वा जातिहरू प्राचीन जाति हुन् भन्ने कुरो इतिहासकारहरूले स्वीकार गरेका छन्। यसबाट किरात धर्म प्राचीन धर्म हो र किरातीहरू पनि प्राचीन जाति हुन् भन्ने कुरा स्पष्ट हुन आउँछ।

किरात धर्म इसाई, इस्लाम वा बौद्ध धर्मजस्तो कुनै एक व्यक्तिबाट घोषित धर्म नभएर पुर्खाहरूको हजारौं वर्षको भोगाइले जीवन र जगतप्रतिको बुझाइ वा हेरेको निचोड हो। किरात धर्मको पवित्र ग्रन्थ मुन्धुम हो। मुन्धुम

त्यही हजारौं वर्षको पुर्खाहरुको भोगाइ वा जीवन र जगतप्रतिको बुझाइले सिर्जना गरेको नियमहरुको संग्रह हो। यसरी हेर्दा किरात मुन्धुम एउटा सिंगो किरात सभ्यताको इतिहास हो।

किरात मुन्धुममा सिंगो सृष्टिको वर्णन छ। मुन्धुममा पृथ्वीको उत्पत्ति र त्यसपछि क्रमशः वनस्पति, जीवजन्तु तथा मानिसको सृष्टिको कथा वर्णित छन्। मुन्धुमका यी कथाहरु पुर्खाको जीवन भोगाइमा आधारित छन्। त्यस्ता कथा, किंवदन्तीहरु काल्पनिक संसारमा आधारित नभई यही धर्तीका खोलानाला, डाँडापाखा, गुफा, पोखरी तथा किरातीहरुले मान्दै आएको ऐतिहासिक स्थलहरुमा आधारित छन्। किरात भाषाकै 'मुनः' र 'दुमः'को संयोजनबाट बनेको मुन्धुमको अर्थ गतिशील प्रक्रिया भन्ने हुन्छ। यसको अर्थ मुन्धुम कुनै ऐतिहासिक कहानी मात्र नभएर जीवन दर्शन हो। एक गतिशील प्रक्रिया हो। यसले मानिसलाई समय र परिस्थितिअनुसार चलन प्रेरित गर्दछ न कि परम्परागतरूपमै रहिरहन बाध्य तुल्याउँछ। प्राचीन समयदेखि नै किरात समाजमा मुन्धुम दुई विधामा मौलाएर आएको पाइन्छ। चिन्तन, मनन र कुनै पनि कर्मको अनुभवद्वारा प्राप्त गरेको परोपकारी ज्ञानलाई मानव समाजमा सुखायु अभिव्यक्त गर्न सिकाउनु, बुझाउनुलाई थुक्साप मुन्धुम भनिन्छ। प्रकृतिको सिर्जनात्मक संसारलाई परोपकार पेसाप मुन्धुम भनिन्छ। मुन्धुम आफैमा एउटा साहित्य कोष पनि हो। किरात मुन्धुम सिंगो किरात सभ्यताको इतिहास हो। किरात मुन्धुमको सृष्टि वर्णन विज्ञान सम्मत छ।

यो लेख सामाजिक सञ्जालबाट साभार गरिएको हो

हिन्दू धर्म विशेष

युग सुरु भएको दिन

१. सत्ययुग- अक्षय तृतीया

(वैशाख शुक्लतृतीया)

२. त्रेतायुग - कार्तिक शुक्ल नवमी

- वैशाख कृष्ण औंशीमा आमाको मुख हेर्ने दिन पर्छ भने भाद्र कृष्ण औंशीका दिन बाबुको मुख हेर्ने दिन पर्छ।

३. द्वापरयुग- भाद्र कृष्ण त्रयोदशी

४. कलियुग- पौष आमावस्य (पुषेऔंशी)

युगअनुसार नेपालको नाम:- (सूत्र : सतमुने)

➤ सत्ययुगमा - सत्यवती

➤ त्रेतायुगमा- तपोवन

➤ द्वापरयुगमा- मुक्तिसोपान

➤ कलियुगमा- नेपाल

महर्षि वाल्मीकीद्वारा लिखित रामायणका सात काण्ड

१. बाल काण्ड

२. अयोध्या काण्ड

३. उत्तर काण्ड ।

४. अरण्य काण्ड

५. किष्किन्धा काण्ड

६. सुन्दर काण्ड

७. युद्ध काण्ड

हिन्दु धर्म अनुसार मानव जिवनलाई निम्न ४ आयाममा विभाजन गरिएको छ।

१. ब्रह्मचर्या आश्रम : जन्मदेखि २५ वर्षसम्म

२. गृहस्थ आश्रम : २६-५० वर्षसम्म

३. वानप्रस्थ आश्रम : ५०-७५ वर्षसम्म

४. सन्यास आश्रम : ७५ वर्षमाथी

हिन्दु धर्म अनुसार सोह्र सस्कार (सूत्र:-गुप्तसिद्धान्त अथवा चूके उवेसवि अन्त्येष्टी)

१. गर्भाधान

२. पुसवान

३. सिमान्तोनयन

४.जातकर्म	९.विधाराम्भ	१४.समावर्तन
५.नामाकरण	१०.चुडाक्रम	१५.विवाह
६.निष्क्रमण	११.केशान्त	१६.अन्त्येष्टी
७.अन्नप्रासन	१२.उपनयन	
८.कणविध	१३.वेदारम्भ	

भगवान् विष्णुले युगानुसार लिएका विभिन्न १० अवतार:

मत्स्य कुर्म वराहश्च नृसिंह वामनस्तथा
 पशुराम राम कृष्ण बुद्ध कल्की तथैवच । ।
 सत्ययुगमा : मत्स्य(माछा), कुर्म (कछुवा), वराह,
 नृसिंह अवतार
 त्रेता युगमा : वामन, पशुराम, राम अवतार
 हिन्दु दर्शनका ६ शास्त्र र तिनका पर्वतकहरु
 योगशास्त्र : पतञ्जली
 न्यायशास्त्र : गौतम ऋषि
 साख्या शास्त्र : कपिल

द्वापर युगमा : कृष्ण अवतार
 कलि युगमा : बुद्ध, कल्की अवतार ।

पूर्व मिमांसा : जैमिनी
 वेदान्त : व्यास
 वैशिशिक शास्त्र : कर्णाद

➤ नाला भगवती, नक्साल भगवती, पलाञ्चोक
 भगवती, शोभा भगवती

हिन्दु धर्मका चार धाम : (सूत्र :- बोकेदारी)

➤ बद्रीनाथ, केदारनाथ, द्वारिका, रामेश्वरम्

नेपालका चार धाम : (सूत्र :- मुरुदेव)

➤ मुक्तिनाथ क्षेत्र, रुरु क्षेत्र, देवघाट(हरिहर
 क्षेत्र), बराह क्षेत्र

चार भगवती : (सूत्र: नान पसो)

काठमाडौंका चार बाराही: (सूत्र :- धनीबधु)

➤ धनतले बाराही, नीलबाराही, बज्रबाराही,
 धुम्बाराही

पशुपतिका पञ्चमुख: (सूत्र :- तसबाअउ)

पूर्व – तत्पुरुष
 दक्षिण – अघोर

पश्चिम – सद्योजात
 इसान - उर्ध्व

उत्तर – वामदेव

चार वेद

१ ऋग्वेद २ यजुर्वेद ३ सामवेद ४ अथर्ववेद

चार उपवेद

१. आयुर्वेद २. धनुर्वेद ३. स्थापत्य वेद ४. गन्धर्व वेद

वेदका ६ अंग (सूत्र :- ज्योवानीमा छन्द शिक)

१. शिक्षा ३. व्याकरण ५. छन्द
 २. कल्प ४. निरुक्त ६. ज्योतिष

अष्ट चिरञ्जीवी : (सूत्र :- व्यासकी आपना विवाह)

व्यास, कृपाचार्य, अश्वस्थामा, परशुराम, नारद, विभिषण, वाली, हनुमान

सप्तर्षि (सूत्र :- अत्रि कविवज्या भागो)

अत्रि, कश्यप, विश्वामित्र, वशिष्ठ, यमदग्नी, भारद्वाज, गौतम

पञ्चरत्न (सूत्र :- हिरा मोति सुनिरम)

हिरा, मोति, सुन, नीर, मणी

नवरत्न (सूत्र :- हिरा मोति पत्रा पुल मुनी गोमा)

हिरा, मोति, पत्रा, पुष्पराज, लहसुनिया, मुगा, नीलम, गोमेद, माणिक

पञ्चदेव (सूत्र :- देशि गविसू)

देवी, शिव, गणेश, विष्णु, सूर्य

षड्रष (सूत्र :- अति पिटुनु गु आउन्जती)

अमिलो, तितो, पिरो, टरो, नुनिलो, गुलियो

पञ्चकन्या (सूत्र :- अहिल्लै मता कुदौ)

अहिल्या, मन्दोदरी, तारा, कुन्ती, द्रौपदी

पञ्चगव्य

गाईको दुध, दही, घ्यू, गोबर, गहुँत

तीन लोक : स्वर्ग, मर्त्य र पाताल

त्रिदेव : ब्रम्हा, विष्णु, महेश्वर

कस्कोके ?

शिवको त्रिशूल पिनाक

विष्णुको खड्ग नन्दक

अर्जुनको शंख देवदत्त

रावणको तरवार चन्द्रहाँस

कर्णको धनु विजय

विष्णुको धनु सारंग

अर्जुनको धनु गाण्डिव

युधिष्ठिरको शंख अनन्तविजय

नारदको विणा मद्दति

कृष्णको शंख पांचजन्य

भीमको गदा

सुपार्श्व

रामको धनु

अजगव

हिन्दु धर्म अनुसार देवताका वाहनहरु

महादेव – साँढे

विष्णु – गरुड

यमुना – कछुवा

मकर – वरुणमा

वायु – मृग

शनि – गिद्ध

गंगा – गोही

दुर्गा – बाघ

इन्द्र – हात्ति

भैरव – कुकुर

यमराज – राँगो

कामदेव – माछा

अग्नी – बोको

गणेश – मुसा

लक्ष्मी – लाटकोशेरो

राम – बाँदर

शितला – गधा

कुमार – मयुर

पार्वती – बिरालो

पौराणिक व्यक्ति र तिनका पत्नी

विश्वामित्र – मेनका

रावण – मन्दोदरी

लक्ष्मण – उर्मिला

गौतम बुद्ध – यशोधरा

भरत – माण्डवी

जनक – सुनयना

नल – दमयन्ति

इन्द्रजित – सुलोचना

इन्द्र – सचि

कामदेव – रती

बाली – तारा

बली – असना

अभिमन्यु – उत्तरा
ज्यमदग्नि – रेणुका
बलराम – रेवती
विधुजिह – सुपर्णखा
कर्दम – देवहुती

विष्णु – लक्ष्मी
राम – सिता
अज – इन्द्रमती
अग्नी – स्वाहा
द्रोण – कृपी

कर्ण – पद्मावती
पराशर – सत्यवती
कहोड – सुजाता
वायु – अञ्जना

केही धार्मिक व्यक्तिका विशेषता

कुरौटे – नारद
रिस- दुर्वासा
कुलद्रोही – विभिषण
गरिब – सुदामा
दानी – दधिचि,
(कर्ण, वली)

मोहित पार्न सक्ने-
कृष्ण
धनी – कुबेर
एकलव्य – गुरुभक्त
सत्यवादी – युधिष्ठिर
सुतिरहने – कुम्भकर्ण
भक्ति गर्ने – मिरा

छिटो लेख्ने – गणेश
परिश्रमी – भागिरथी
ज्ञानी – जनक
विद्याकी देवी-
सरस्वती
धनवान – लक्ष्मी
नीतिवान – चाणक्य

काम फत्ते- हनुमान
कपटी – सकुनी
दुष्ट – दुसाशन
वेश्या – पिंगला
स्वार्थी – कैकेयी

के कति थाहा पाइराखौ

पक्ष : २
तिथी : १५
राशी : १२

करण : ७
योग : २७
नक्षत्र : २७

पुराण : १८
दिग्पाल : १०
सम्बत्सर : ६०

बौद्ध धर्मविशेष

भगवान् सिद्धार्थ बुद्ध बुद्ध धर्मका प्रणेता हुन्। अधिकांश बौद्ध परम्पराले उनलाई हाम्रो कल्पका एक सम्यक सम्बुद्धको रूपमा मान्दछन् । बुद्ध भन्नाले बोधिप्राप्त वा अन्तिम सत्यको साक्षात्कार गरेको महामानव बुझिन्छ । गौतम बुद्धको वास्तविक नाम *सिद्धार्थ गौतम* थियो। बालक सिद्धार्थको जन्म भएको ७ दिनपछि सौतेनी आमा *गौतमी* ले पालनपोषण गरेको हुनाले सौतेनी आमाको नामबाट बालकको नाम *गौतम* रहन गएको हो । सिद्धार्थ गौतम बुद्धको जन्म र मृत्यु कहिले भयो भनी यकिनका साथ भन्न नसकिए पनि विसौ शताब्दिका धेरैजसो इतिहासकारहरू उनको जीवनकाल ५६३ ईशापूर्व देखि ४८३ ईशापूर्व रहेको भन्ने कुरामा एकमत देखिन्छन् । पछिल्लो समयमा भएका अनुसन्धान अनुसार उनको मृत्यु ४८६ देखि ४८३ ईशापूर्वको बीचमा रहेको मानिएको छ। तथापि सिद्धार्थ बुद्धको जन्म वैशाख शुक्ल पूर्णिमाको दिन हाल नेपालको रूपन्देही जिल्लाको लुम्बिनीमा भएको थियो। उनले आफ्नो जीवनकालको पहिलो २९ वर्ष पीताद्वारा प्रदत्त राजषी सुखमा बिताए। तर पनि उनी सदा संसारमा व्याप्त दुःखको कारण र त्यसको निवारण के होला? भनी चिन्तित रहन्थे। सिद्धार्थ बुद्धको कथाअनुसार उनी पुर्व जन्मका बोधिसत्व भएकोले मानिसको दुःखको कारण र दुःखको निवारण के हुन सक्छन् भन्ने कुरामा निकै संवेदनशील थिए। केही न केही मार्ग त अवस्य हुन सक्छ भन्ने प्रश्नोत्तर अधुरो र धुलमिल रूपमा उनको मनमा आभाष भइसकेको थियो। कठिन ध्यान र खोजको माध्यमबाट दुःख निवारणको सत्यमार्ग पत्ता लगाउने उद्देश्यले २९ वर्षको उमेरमा गृहत्याग गरी सिद्धार्थ भारतको विभिन्न ठाउँमा सात वर्षसम्म कष्टदायक तपस्या गर्दै हिँडे। अन्ततः कष्टदायक मार्गले सत्यको प्राप्ति हुन सक्दैन भन्ने महशुस गरी मध्यमार्गको अवलम्बन गर्ने अठोट गरे। भारतको बोधगया भन्ने

ठाउँमा एक पिपलको वृक्षमुनि अधिष्ठानपूर्वक ध्यान गर्दा गर्दै उनलाई सम्यकसम्बोधि प्राप्त भयो र त्यसपछि उनी सम्यक सम्बुद्ध कहलाइए। त्यसपछि शेष ४५ वर्षसम्म उनी भारत र नेपालका विभिन्न ठाउँ पुगी दुःख निवारण सम्बन्धी आफूलाई प्राप्त महाज्ञान बाँड्न लागिपरे। (स्रोत:-https://ne.wikipedia.org/wiki/गौतम_बुद्ध)

बौद्ध धर्मका पञ्चशिल

सत्यः सत्यानुशिल रहनु, झुटो कहिल्लै नबोल्नु

अहिंसाः कहिल्लै कसैको हिंसा नगर्नु

अस्तेयः कहिल्लै चोरी नगर्नु

बौद्ध धर्मका अष्टाङ्गिक मार्ग

सम्यक दृष्टि - चार आर्य सत्यमा विश्वास गर्ने।

सम्यक संकल्प - मानसिक तथा नैतिक विकास गर्ने

सम्यक वाणी - नराम्रो तथा झुटा कुरा नबोल्ने

सम्यक कर्म - नराम्रो काम नगर्ने

परस्त्रीगमन निषेधः आफ्नी पत्नी बाहेक अन्य स्त्रीसँग

यौन दुराचार नगर्नु

मध्य निषेधः मध्यपान धुम्रपान लागुपदार्थको सेवन नगर्नु

सम्यक जीविका -नराम्रो/छलकपटको व्यवसाय नगर्ने

सम्यक प्रयास - सुधारको बाटोमा अग्रसर रहने

सम्यक स्मृति - राम्रा कुरालाई महत्व दिने

सम्यक समाधी -मृत्युलाई सहज रुपमा लिने

चार आर्यसत्य

संसारमा दुःख छ। दुःखको कारण छ। निवारणको उपाय छ। दुःखबाट मुक्ति पाउन सकिन्छ।

त्रिपिटकमा के के पर्दछन् ?

सुक्तिपिटक - बुद्धका उपदेश

विनयपिटक - बौद्ध भिक्षुभिक्षुणीले पालन गर्नुपर्ने नियम

अभिधम्म पिटक - बुद्ध दर्शनसम्बन्धी कुराहरु

बुद्ध धर्मका चार धाम

लुम्बिनी (नेपाल) – बुद्धको जन्म

बोध गया (उत्तर प्रदेश,भारत)– बुद्धत्व प्राप्त गरेको स्थान

सारनाथ(उत्तर प्रदेश,भारत)-- बुद्धले प्रथम पटक उपदेश दिएको स्थान

कुसीनगर(उत्तर प्रदेश,भारत)– बुद्धले महापरिनिर्वाण(देहान्त) प्राप्त गरेको स्थान

बुद्ध धर्मका महाविहारहरु

स्वयम्भु महाविहार : नेपाल

विक्रमशिला महाविहार : भारत

तक्षशिला महाविहार : पाकिस्तान

ताम्रशिला महाविहार : श्रीलंका

स्वर्णशिला : थाइल्याण्ड

त्रिपिटक महाविहार : तिब्बत

बुद्ध धर्मसँग सम्बन्धित पाँच रङको अर्थ

नीलो : बुद्धको शरीर

रातो : बुद्धको रगत

पहेँलो : बुद्धको अस्थि धातु

कलेजी : बुद्धको अन्तस्करण

सेतो : बुद्धको दाँत

धर्म संस्कृति सम्बन्धी अन्य वस्तुगत प्रश्नोत्तर

१. हिन्दु र बौद्ध धर्ममा चलि आएको आध्यात्मिक बाजा कुन हो ? - घण्ट

२. काठमाडौं उपत्यकामा भ्यागुतोलाई जनै पुर्णिमाको दिन भात खुवाइन्छ भने कुन दिन पुजा गरिन्छ? – गुरु पूर्णिमा
३. नेवार समुदायमा वेलसँग विवाह गर्ने प्रचलनलाई के भनिन्छ? – ईही
४. भगवान शिवले समुद्र मन्थन गर्दा निस्केको विषलाई के भनिन्छ? – कालकुट विष
५. वैदिक कालमा सबैभन्दा ठूलो मानिस को हुन्थ्यो? – पुरोहित
६. हिन्दु र बौद्ध दुवै धर्मावलम्बीले पुजा गर्ने शक्तिपीठ कुन हो? – मुक्तिनाथ
७. राम बनवास छँदा बसेको ठाउँलाई के भनिन्छ – पञ्चवटी
८. रावणले सीतालाई हरण गरेर राखेको ठाउँलाई के भनिन्छ? – अशोक वाटिका
९. सीतालाई हरण गरेपछि रावणले सर्वप्रथम कसलाई मारेका थिए? – जटायु
१०. रामले रावणलाई मारेपछि लंकाका राजा को भएका थिए? – विभिषण
११. रावणकी बहिनीको नाम के थियो? – सुपर्णा
१२. रावणको तरबारलाई के भनिन्छ? – चन्द्रहास
१३. भरतले १४ वर्ष राज्य गरेको ठाउँ कुन हो? – नन्दिग्राम
१४. धृतराष्ट्रका १०० भाई छोरामध्ये पाण्डवको पक्षमा युद्ध गर्ने को हुन्? – युयुत्सु
१५. अन्धा धृतराष्ट्रलाई महाभारतको वर्णन सुनाउने को थिए? – सञ्जय
१६. पाण्डवहरू कुन वंशका थिए? – कुरुवंश
१७. अज्ञातवासमा रहँदा युधिष्ठिरको नाम कंक, भीमको वल्लभ, अर्जुनको बृहन्नला, नहकुलको ग्रान्थिक थियो भने सहदेवको नाम के थियो? – तन्त्रिपाल
१८. अघिल्लो जन्ममा स्त्री र पछिल्लो जन्ममा पुरुष भएको मानिने महाभारतका पात्र को थिए? – शिखण्डी
१९. गणेशलाई ढुण्डिराज भनेर चिनिन्छ भने वेदव्यासलाई अर्को कुन नामले चिनिन्छ? – द्वैपायन
२०. शिवलाई त्रिपुरारी, कृष्णलाई मुरारी भनेर चिनिन्छ भने रामलाई के भनिन्छ? – खरारी
२१. आफ्नो बाबुलाई सर्पले टोकेर मृत्यु भएपछि सर्प जातिलाई माछु भनी सर्पेष्टी यज्ञ गर्ने पौराणिक राजा को हुन? – जन्मेजय
२२. सबैभन्दा धेरै श्लोक भएको पुराण स्कन्ध पुराण (८१ हजार १ सय) हो भने कम श्लोक भएको पुराण मार्कण्डेय पुराण (९ हजार श्लोक)
२३. सबैभन्दा कान्छो पुराण कुन हो? – अग्नी पुराण
२४. पुराणको संख्या १८ छन् भने उपनिषद् कति छन्? – १३ वटा
२५. श्रीमद्भागवत गीता महाभारतको कुन पर्व बाट लिईएको हो? – भीष्म

संस्कृति

- ❖ संस्कृति शब्द संस्कृत भाषाको “संस्कार” बाट आएको हो, जसको अर्थ शुद्धिको क्रिया भन्ने हुन्छ।
- ❖ मानव विकासको क्रममा मानिसले निर्माण गरेको भौतिक तथा अभौतिक सम्पूर्ण पक्षहरूलाई नै संस्कृति भनिन्छ।
- ❖ भौतिक संस्कृतिअन्तर्गत मानिसले निर्माण गरेका आवास, मठ, मन्दिर, चैत्य, पुल-पुलेसा, बाटो, प्रतिक्षालय आदि पर्छन् भने अभौतिक संस्कृतिअन्तर्गत भाषा, ज्ञान, आदर्श, विश्वास, आस्था तथा मानवीय व्यवहार पर्दछन्।
- ❖ सबैभन्दा प्राचीन संस्कृति पाषाण/ढुङ्गे युग हो।

- ❖ नेपालको इतिहासमा कला तथा संस्कृतिको विकासको थालनी किरातकालबाट भएको पाइन्छ।
- ❖ लिच्छविकालीन नेपाली समाज वर्ण व्यवस्थामा आधारित थियो। उनीहरूले आर्य संस्कृति अवलम्बन गर्थे।
- ❖ पृथ्वीनारायण शाहले नेपाल एकीकरण गरेपछि परम्परागत भाषा, संस्कृति र भेषभूषामा परिवर्तन आउन थालेको हो।
- ❖ जंगबहादुर राणाका पालमा बनेको मुलुकी ऐन हिन्दु धर्म शास्त्रबाट प्रभावित थियो। राणाकालमै पश्चिमी संस्कृतिले नेपाल भित्रने अवसर पाएको थियो।

जातजाती

जातजाती सम्बन्धी सम्बन्धी संक्षिप्त जानकारी

- ✓ राष्ट्रियता र भौगोलिक सीमाका आधारमा छुट्टिने मनुष्यका जातिको विभाग।
- ✓ हिन्दू समाजमा वंशपरम्परा, संस्कार, धर्म, कर्म, आदिका आधारमा छुट्टिने बाहुन, क्षेत्री आदिलाई जातजाति भनिन्छ।

- नेपाली बृहत शब्दकोश

- ✓ पोर्चुगल भाषाको Caste बाट आएको यो शब्दले Breed, Race र lineage लाई बुझाउँछ।
- ✓ हिन्दू समाजमा सामाजिकस्तर निर्धारणको आधार जातिलाई लिएको पाइन्छ।
- ✓ हिन्दू समाजमा कामका आधारमा ब्राह्मण, क्षेत्री, वैश्य, शूद्र गरी ४ जातमा विभाजन गरिएको छ। यसभित्र पनि अनेकौं उपजाति रहेका छन्।
- ✓ नेपालको जनगणना २०६८ अनुसार नेपालमा १२५ जातजातिको बसोबास रहेकोथियो।
- ✓ २०७८ को जनगणनाअनुसार हाल १४२ जातजातिको बसोबास रहेको छ।
- ✓ राष्ट्रिय तथ्यांक कार्यालयका अनुसार २०७८ मा थप भएका १७ जातीहरूमा:- रानाथारू, भूमिहार, वनकरिया, सुरेल, चुम्बा/नुब्री, फ्रि, मुगल/मुगुम, पुन, रौनियार, बनियाँ, गोंध/गोण्ड, कर्मरोड, खटिक, बेलदार, चै/खुलौट, डोन, केवरट रहेका छन्।
- ✓ त्यसैगरी २०७८ को जनगणनाअनुसार १२ वटा विदेशी भाषा बोल्ने व्यक्तिहरूको संख्या न्यून भएकोले अन्य भाषामा समावेश गरिएको छ भने नयाँ थप भएका १३ समेत गरी मातृभाषाको संख्या १ सय २४ कायम भएको छ। थपिएका मातृभाषामा भोटे, लोवा, चुम/नुब्री, नर-फू, रानाथारू, कर्मरोड, मुगाली, टिछोरड पोइके, साध्री, दोन, मुण्डा/मुण्डियारी, केवरट छन्।

नेपालका प्रमुख जातजातीहरू र तिनको जनसंख्या प्रतिशतमा(२०६८ अनुसार)

क्र.स.	जाति	जनसंख्या	क्र.स.	जाति	जनसंख्या
१.	क्षेत्री	१६.६	६.	नेवार	५
२.	ब्राह्मण	१२.२	७.	कामी	४.८
३.	मगर	७.१	८.	मुसलमान	४.४
४.	थारू	६.६	९.	यादव	४
५.	तामाङ	५.८	१०.	राई	२.३

२०७८ को जनगणना अनुसार नेपालका प्रमुख जातजातीहरू र तिनको जनसंख्या प्रतिशतमा

सूत्र: क्षेत्रमथातावि मुनेयारा

क्र.स.	जाति	जनसंख्या प्रतिशतमा	क्र.स.	जाति	जनसंख्या
१.	क्षेत्री	१६.४५	६.	विश्वकर्मा	५.०४
२.	ब्राह्मण	११.२९	७.	मुसलमान	४.८६
३.	मगर	६.९	८.	नेवार	४.६
४.	थारु	६.२	९.	यादव	४.२१
५.	तामाङ	५.६२	१०.	राई	२.२

जनजाति

- ✓ आफ्नै मौलिक भाषा धर्म, संस्कृति, प्रथा, परम्परामा प्रतिबद्ध कुनै जाति विशेष जनजाति हो ।
- ✓ २०६८ को जनगणना अनुसार सबभन्दा धेरै जनसंख्या भएको जनजाति मगर हो। जसको जनसंख्या (१८,८७,७३३) कुल जनसंख्याको ७.१ प्रतिशत रहेको छ।
- ✓ सबभन्दा कम जनसंख्या भएको जनजाति कुसुन्डा (२७३ जना) हो।

२०६८ अनुसार कम जनसंख्या भएका ५ जनजाति (कुनुरा कलो)

जनजाति	कुसुन्डा	नुराङ	राउटे	कलार	ल्होमी
जनसंख्या(जनामा)	२७३	२७८	६१८	१०७७	११५३

२०७८ को जनगणना अनुसार कम जनसंख्या भएका जातीहरू:-नुबकुसुलो बारा

जनजाति	नुराङ	बनकरिया	कुसुन्डा	सुरेल	ल्होमी	बालुङ	राउटे
जनसंख्या(जनामा)	३६	१८०	२५३	३१८	३५५	४८१	५६६

- ✓ नेपालमा पीछडिएका जाति जनजातिको उत्थान गर्ने उद्देश्यले वि.सं. २०५४ मा राष्ट्रिय जनजाति विकास समिति गठन भएको छ ।
- ✓ आदिवासी जनजाति उत्थान प्रतिष्ठान ऐन, २०५८ अनुसार ५९ जनजातिलाई निम्न ५ भागमा वर्गीकरण गरी सुचिकृत गरिएको छ ।

क्र.स.	समूह	आदिवासी जनजाति
१.	लोपोन्मुख समूह (१०)	मेचे, राउटे, कुसुन्डा, राजी, लेप्चा, हायु, सुरेल, किसान, बनकरिया, कुसवाडिया । <u>मेराकुराले हासुकि बकु</u>
२.	सिमान्तकृत समूह (२०)	सुनुवार, तामाङ, ताजपुरिया, बालुङ, कुमाल, लार्के, भोटे, डोल्पो, भूजेल, थारु, धिमाल ।

		तोप्लेगोला, दराई, फ्रि, कोचे (राजवंशी), मुगाली गन्गाई, ल्होपा, दूरा, पहरी ।।
३.	अति सिमान्तकृत समूह (१२)	चेपाङ, सतार, माझी, सियार, बरामो, धानुक, बोटे, दनुवार, झाँगड, ल्होमी, थुदाम, थामी चेसमा सिब धाबोद झाल्हो थुथा।
४.	सुविधा वञ्चित समूह(१५)	बाहगाँउले, तीनगाउँले, मगर, राई, शेर्पा ताङ्वे, गुरुङ, छैरोतन, व्याँसी, ह्योल्मो, याख्या ।। मार्फाली, जिरिल, छन्त्याल, लिम्बु
५.	उन्नत समूह (२)	नेवार र थकाली ।

६०. राना थारु – २०७७/०२/०५ मा नेपाल राजपत्रमा प्रकाशित सुचनाद्वारा थप

भौगोलिक क्षेत्रका आधारमा आदिवासी जनजातिको वासस्थान

१. हिमाली भेग

सियार, ल्होमी (सिङ्सावा), लेप्चा, भोटे, तोप्लेगोला, डोल्पो, मुगाल, लार्के, ल्होपा, बालुङ, ताङ्वे, थकाली,
तीनगाउँले थकाली, बाहगाउँले, मार्फाली थकाली, शेर्पा, व्याँसी, ह्योल्मो

२. पहाडी भेग

राउटे, सुरेल, हायू, थुदाम, चेपाङ, थामी, बराम, सुनुवार, तामाङ, भुजेल, कुमाल, दराई, पहरी, दुरा, गुरुङ्ग, मगर, राई,
लिम्बु, छैरोतन, याक्खा, छन्त्याल, जिरिल, नेवार

३. भित्री मधेश

कुसुण्डा, राजी, माझी, बोटे, फ्री

४. तराई क्षेत्र

वनकरिया, किसान, मेचे, कुशवाडिया, धानुक, सतार/सन्थाल, झाँगड (उराव), दनुवार, थारु, राजवंशी, गन्गाई,
धिमाल, ताजपुरिया

केही जातजातीको वासस्थान

बरामो जाति – गोरखा, धादिङ र मकवानपुर

ताजपुरिया, गन्गाई, सतार, धिमाल, राजवंशी, - झापा, मोरङ

फ्रि जाति – काभ्रे, सिन्धुपाल्चोक, मकवानपुर र ललितपुर

याख्या, ल्होमी – संखुवासभा

डोल्पो, निम्बा – डोल्पा

तोप्लेगोला, बालुङ, थुदाम – ताप्लेजुङ

जिरिल, सुरेल, थामी जाति – दोलखा

हायू – काभ्रे, सिन्धुली, रामेछाप, मकवानपुर

छितारी – उदयपुर

पहरी – काभ्रेपलाञ्चोक

राजी - दाङ

बाहगाउँले, तीनगाउँले, छैरोतन, मार्फाली, ताङ्वे,

दराई - तनहुँ

थकाली - मुस्ताङ

आदिवासी जनजाती सम्बन्धी विशेषता

क्रमा	जाती	मुख्य वासस्थान	विशेषता
लोपोन्मुख समूह(१० जाती)			
१।	मेचे	भापा	सिउडीको रुख र मद्राइलाई देवताका रूपमा पूजा गर्ने, हिन्दु धर्मप्रति आस्थावान्, दशै तिहार र फागु पुर्णिमा आदि मनाउने ।
२।	राउटे	दैलेख, जाजरकोट, सुर्खेत, सल्यान, आछाम, जुम्ला, दार्चुला र बैतडी (राप्ती नदि र महाकाली नदि बीचको जङ्गली क्षेत्र)	जंगलमा बसोबास गर्ने, खेती नगर्ने, पैसा छोएमा पाप लाग्छ भन्ने सिद्धान्त भएका, फिरन्ते जाति, (एक ठाउँ ६ महिना भन्दा बढी नबस्ने) कसैको मृत्यु भएमा सम्पत्ति सहित बाँदर माने जालमा राखेर गाड्ने वा आगो लगाइ बसाइ सार्ने, खाम्ची भाषा बोल्ने, राउटेका मुख्य व्यक्ति वानाइकेलाई मानव हानु भनिन्छ ।
३।	कुसुण्डा	सल्यान, प्युठान, दाङ, दैलेख, सुर्खेत र रोल्पा	जंगलमा बस्ने, कुशका बंशज भएको भनी दावी गर्ने, आफ्नो छुट्टै भाषा भएको, गाई भैसीको दुध, दही गोबर छुन नचहने, जंगली कन्दमूल गिट्टा, भ्याकुर जस्ता खाद्य पदार्थको उपयोग/ खाने ।
४।	राजी/ राझी	दाङ, सुर्खेत	कुल देवतालाई देउता र देवीलाई देउती भन्ने पृथक भाषा भएको जाति ।
५।	लेप्चा	इलाम	कञ्चनजंगा हिमाल मुख्य देवता भएको मृत शरीर गाड्दा कञ्चनजंगा हिमाल तर्फ शिर पारी गाड्ने आफूलाई रोड भन्न रुचाउने जनजाति ।
६।	हायु	काभ्रेपलान्चोक, सिन्धुली, रामेछाप	नाइकेलाई मभुवा वामाभी भनिन्छ ।
७।	सुरेल	दोलखा	पुरोहितलाई नाक्सो भनिने यस जातिको न्वारन सम्बन्धी कार्यलाई वासिने भनिन्छ
८।	किसान	भापा	उपनाम: उराव भनी चिनिने, भाषा: साद्री भाषा जनसंख्या : करिब ७००
९।	वनकरिया	मकवानपुर	६ महिना गाउँमा र ६ महिना माजंगलमा बसोबास गर्ने, चेपाङसँग संस्कृति मिले विहावारी हुने, वनका राताकमिलाजम्मा गरी भुटेर खाने ।
१०।	कुसवाडिया	बाँके र बर्दिया	प्रकृतिको पूजा गर्ने , हिन्दू धर्मको अवलम्बन गर्ने , मसौनियानामकपितृ देवता मान्ने, लास गाडेपछि चिहानवरिपरि बसेर मलामीले रक्सी खाने ।
सिमान्तकृत समूह (२० जाती)			
११।	सुनुवार	रामेछाप	किरातेश्वर महादेवलाई आफ्नो पूर्वज मान्ने गुरुलाई नाक्सो भन्ने
१२।	तामाङ	सिन्धुपाल्चोक, काभ्रेपलान्चोक, रसुवा, नुवाकोट, धादिङ, मकवानपुर लगायतका स्थान	थिनीहरू बसोबास गर्ने ठाउँलाई ताम्सा लिङ भनिन्छ, मृत्यु संस्कार घेवागर्दा १०८ बर्तिबाले चलन, मुख्यपर्व ल्होसार

क्रमां	जाती	मुख्य वासस्थान	विशेषता
			धार्मिक स्थललाई घ्याङ भन्ने आदि ।
१३।	ताजपुरिया	भापा, मोरङ	मंगोलियनवर्ग, प्रकृतिको पूजा गर्ने ।
१४।	वालुङ	ताप्लेजुङ	आलोङचुङगोलामा बसोवास गर्ने शेर्पाको जस्तै भेषभूषा भएको
१५।	कुमाल	दोलखा, धादिङ र पर्वत	माटाका भाडा बनाउने, विवाहमा सम्झी-सम्झीबीच लाडाई गर्ने चलन
१६।	लाके/सियारवासी	गोरखा, धादिङ	तिब्बतसँग घनिष्ठ सांस्कृतिक सम्बन्ध भएको हिमाली जाति ।
१७।	भोटे	हिमाली क्षेत्र	चीनको स्वशासित प्रदेश तिब्बतलाई भोट भनिने, व्यापार र पशुपालन मुख्य व्यवसाय भएका ।
१८।	डोल्पो	डोल्पा	यो जाति मालाशलाई काटेर गिद्धलाई खुवाइन्छ, यिनीहरू बोम्पो धर्म मान्छन्, यो जाति मावहुपति प्रथा छ ।
१९।	भुजेल	देशका विभिन्न भागमा बस्ने	हिन्दू धर्मावलम्बी र खेतीपातिलगायतका अन्य कार्यमा संलग्न
२०।	थारू	पूर्व मेचीदेखि पश्चिम महाकाली सम्म विशेष गरी तराईको चुरे तथा महाभारत पर्वको बीचको भूखण्डमा बसोवास गर्ने	पुरोहितलाई गुरुवा र भर्ना भनिने, आफ्नो कुलदेवतालाई देउगण भनिने, विवाहमा दुलहीको डोलीमा बस्ती र प्याला दिने, माघी वडका इतवर, फागू आदि मुख्य चाड ।
२१।	धिमाल	भापा र मोरङ	गाउँको अगुलालाई देउनीया भन्ने, सिरिजात (असारे पूजा) नौ वंगीपर्व लगायतका चाड मनाउने । प्रियवाजुनी रहेको, महिलाको परम्परागत पोशाक बोना हो ।
२२।	तोक्फेगोला	ताप्लेजुङ	दोष्यन्थाभाषा बोल्ने, यिनीहरूलाई स्थानीय भाषामा ढोक्या भनिने, थुदाम, र बालुङसँग धर्म र संस्कृति मिल्दोजुल्दो भएको ।
२३।	दरै	तनहुँ	नववर्षका दिन पुरानो आगो निभाउने, चुडका यो जातिको महत्वपूर्ण चाड हो ।
२४।	फ्री	मकवानपुर, काभ्रेपलाञ्चोक, ललितपुर	धर्म र संस्कृति नेवार र पहेरी जातिसँग मिल्दोजुल्दो रहेको ।
२५।	(कोचे) राजवंशी	भापा र मोरङ	सिरुवापर्व मनाउने, डंडुवा प्रथा कायम रहेको, कृष्ण जन्माष्टमीको भोलीपल्ट दधिकाँधो पर्व मनाउने, मातृसत्तात्मक व्यवस्था कायम रहेको, प्रकृतिक पूजा हिन्दु र बौद्ध दुवै धर्मको अवलम्बन गर्ने जाति ।
२६।	मुगाली	मुगु	लामावादमा विश्वास गर्ने, बौद्ध धर्मावलम्बी, ल्होसार पर्व विशेष रूपमा मनाउने ।
२७।	गनगाई	भापा, मोरङ	मण्डल वा गणेश भनिने यिनीहरू कन्काइनदीको छेउछाउमा बसोबास गर्ने गरेका, महादेव र ठाकुरलाई कुल देवता मान्ने
२८।	ल्होपा	उत्तरी हिमाली क्षेत्र	परम्परागत बाजा टुना भएको बौद्ध धर्मावलम्बी ।
२९।	दूरा	लमजुङ	छेलो हान्ने खेल खेल्ने,
३०।	पहरी	काभ्रेपलान्चोक	पारिवारिक तथा सामाजिक संरचनामा तृप्ततात्मक रहेको, अल्पसंख्यक हिन्दू धर्मावलम्बी जनजाति ।

अति सिमान्तकृत समूह (१२ जाति)

क्रमां	जाती	मुख्य वासस्थान	विशेषता
३१।	चेपाङ	मकवानपुर, चितवन, गोरखा, धादिङ	प्रजाभनीचिनिने (२०३४देखि) मुख्य भाषा खाम्जी, लौको भाषापनिबोल्ने, छोरीलाई विवाहमाचिउरीको बोट दाइजो दिने, मुख्य चाड चोनामभएका, विवाहमादुलाहा र दुलहीको तीन पटक टाउको जुधाइने, पुरोहितलाई पाडे भनिने, आफूलाई लवका सन्तानमान्ने आदि ।
३२।	सतार (सन्थाल)	भापा, मोरङ, सुनसरी	मुखियालाई माभीहडाम भनिने, प्रमुखपर्व साहोए र बाहा मुख्यदेवता ठाकुर
३३।	माभी	काभ्रेपलाञ्चोक, सिन्धुपाल्चोक, तेह्रथुम, धनकुटा, चितवनलगायत ठूला नदीकाकिनारमावसोवास गर्ने,	आफूलाई शुंगर भन्ने, भीमसेनलाई कुल देवतामान्ने, आफूलाई लवकुशका सन्तानमान्ने
३४।	सियार	गोरखा	स्थानीयभाषामाचुम्बाभनिने बौद्ध धर्मावलम्बीहिमालीजाति
३५।	बरामो	गोरखा	भोट वर्मेलीभाषा परिवारको भाषाबोल्ने, बौद्ध धर्मवलाम्बी, कुलदेवताका रूपमावायुको पूजा गर्ने
३६।	धानुक	सप्तरी	धानखेती गर्न रुचाउने हिन्दू धर्मावलम्बीजनजाति ।
३७।	बोटे	हिमालीजिल्लामावसोवास गर्ने	भेषभूषा र धर्मसंस्कृतितिव्वतीसंगमिल्दोजुल्दो ।
३८।	दनुवार	सिन्धुली, काभ्रे, ललितपुर सिराहा महोत्तरी र सर्लाही (सिसी कामो लस)	विवाहमादुलहाकाबाबु जन्तिनजाने ।
३९।	भाँगड	पूर्वी तराईको भाषा -पर्ससम्म	भगडा मिलाउने भनीचिनिने नेपालमावसोवास गर्ने दब्रिड मूलको जातियिनीहरू मुण्डरी वा खडिया भाषाबोल्दछन् ।
४०।	ल्लोमी (सिङसावा)	संखुवासभा	कारभोटे समेत भनिने यस जातिको गाउँको मुखियालाई पिम्बू भनिन्छ ।
४१।	थुदाम	ताप्लेजुङ	धर्म संस्कृति भेषभुषितिव्वतीसंगमिल्दोजुल्दो, पेम्बू र नोरिन्दाले गाउँको प्रशासनचलाउने, भोट हिमालीमूलकावासिन्दा ।
४२।	थामी	दोलखा	आफ्नो सम्पत्तिअरूलाई नदिई थामेर राख्ने भएकाले यस जातिलाई थामीभनिएको हो । आफ्नो छुट्टै भाषाभएको ।
सुविधा वञ्चित समूह (१५ जाती)			
४३।	वाहगाउँले	मुस्ताङ	डोकप्यासी र यातुङ पर्व मनाउने, तिव्वती र बोम्पो धर्म मान्ने, अल्पसंख्यक जनजातिआदिविशेषताभएको ।
४४।	तीनगाउँले थकाली	मुस्ताङ (स्याङ, थिनी, र चिमाङ)मावसोवास गर्ने	ठिकुर प्रथाकायम भोट वर्मेलीभाषा परिवारको भाषाबोल्ने, मुख्यपेशा कृषितथापशुपालनव्यवसाय, थकालीसंगमिल्दोजुल्दो
४५।	मगर	रोल्पा, प्युठान, म्यादी, पाल्पा, तनहुँलगायत देशभरि	नेपालको सबैभन्दा ठूलो जनजाति, पुरोहितलाई भूषाल, पाङ्दुर नाचनाच्चे, राना, थापा, आले, पुन जस्ता थर भएकायिनीहरू देशभरि नै छरिएर रहेका छन् ।
४६।	राई	सोलुखुम्बु, ओखलढुंगा, खोटाङ, भोजपुर, उदयपुर	सुम्निमा र पारोहाङलाई आफ्नो आदिमपूर्खा मान्ने, पुरोहितलाई डोपाभन्ने,

क्रमा	जाती	मुख्य वासस्थान	विशेषता
			धर्मग्रन्थमुन्धुमभएको, चण्डी नाच र च्याब्रुड नाचनाच्ने ।
४७।	शेर्पा	सोलुखुम्बु मुलथलो भएको सिन्धुपाल्चोक देखि लिएर हिमाली क्षेत्रको भुटानसम्म बसोवास गर्दछन् ।	ल्होसार पर्व मान्ने, श्राद्ध कर्मलाई घेवाभन्ने विशेषता : हिमाल आरोहणका लागि विश्वविख्यात मुख्यदेवता : विजुलांगो
४८।	ताड्वे	मुस्ताङ	मुख्यपेशा कृषिहो, बहुपतिप्रथाप्रचलन, छुट्टै ताड्वे भाषाभएको, बुद्ध धर्मावलम्बीआदि
४९।	गुरुङ	गण्डकी क्षेत्रको चौवलागिरी अञ्चलको मुस्ताङ, पूर्वका ओखलढुंगा, संखुवासभाताप्लेजुङलगायतका जिल्लामा	तमु भनीचिनिने, घाटु, पुटपुटे, सोरठी र रोदीनाचनाच्ने प्रचलन, पुरोहितलाई घ्याब्रे यस जातिको मुख्यबसोवास भएको क्षेत्रलाई तमुवानभनीचिनिने ।
५०।	छैरोतन	मुस्ताङ	मुस्ताङको छैरो गाउँमा बसोवास गर्ने, बौद्ध धर्मावलम्बी थकाली जातिसँगमिल्दोजुल्दो संस्कार भएको आदि ।
५१।	व्यांसी / टिकरी	दार्चुला	आफूलाई व्यास ऋषिका सन्तानमान्ने, प्रमुख चाड धवलाभएको यिनीहरूले लगाउने पोशाक च्युङवाला यिनीहरूलाई शौका जातिसमेत भनिन्छ ।
५२।	हयोल्लो	सिन्धुपाल्चोक	शेर्पा र तामाङ जातिसँग धर्म, संस्कृतिसमिल अल्पसंख्यक जनजाति ।
५३।	याक्खावादेवान	संखुवासभा र पल्लो किरात क्षेत्र	देवानभनेर चिनिने, नामका पछाडि याक्थुम्बाभनेर लेख्ने, महिलाहरू मेखलिङनामको विशेष पोशाकलगाउने र राई लिम्बूसँग जातीय साम्यताभएको ।
५४।	माफाली	मुस्ताङ	प्रमुख चाड तेराभिन र फाल्द, बौद्ध धर्मावलम्बी, व्यापार, कृषिलगायतका पेशामा आवद्ध ।
५५।	जिरेल	दोलखा, रामेछाप	आफूलाई जिर्पा भन्न रुचाउने भाँकीलाई पोम्बावाफोम्बा भनिन्छ । पाल्दोकशब्द यो जातिसँग सम्बन्धित छ ।
५६।	छत्त्याल	वाग्लुङ, म्याग्दी, मुस्ताङ	भान्जालाई पुरोहितमान्ने, मौरी बाजाको प्रचलनभएको , विशेष चाड : लागा,
५७।	लिम्बू	पूर्वीपहाडी (लिम्बुवान) जिल्ला	पुरोहितलाई फेदांमाभन्ने, धाननाचनाच्ने, आऽनु छुट्टै भाषा र श्रृजंगालिपिभएको, प्रमुख चाड ताडसिभभएको,
उन्नत समूह (२ जाती)			
५८।	नेवार	देशभरका मुख्यशहर	हिन्दु र बौद्ध दुवै धर्म मनाउने, भुजीमोल, रञ्जनाप्रमुखलिपि, विवाहहुनुभन्दापहिले बेलसँगविवाह गर्ने, जसलाई (इही) भनिन्छ । नेपालको उन्नतजनजाति ।
५९।	थकाली	मुस्ताङ (थाकखोला क्षेत्र)	प्रमुख चाड ल्हाफेवा, तिब्बतीक्यालेण्डरअनुसार १२ वर्षमा पर्ने बाँदर वर्षको कार्तिक महिनामा पर्ने ल्हा फेवामुख्य चाड पर्छ,

क्रमा	जाती	मुख्य वासस्थान	विशेषता
			पितृपूजाका रूपमा तोरल्हपर्व मान्ने, ढिकुर प्रथाकायम रहेको, नेपालको उन्नत जनजाति भनी चिनिने ।

केही जातीका मौलिक विशेषता :-

- छोरीलाई चिउरी दिने चेपाङको छ बानी जन्मीसकदै न्वारन हुन्छ ती व्यासीका नानी ।
- मानिस मर्दा डोल्पो जाती गिद्ध बोलाउने मनाडेले तारो हान्ने खेल खेलाउने ।
- दर्शै नाच सतारको एउटा नाच छ रे सिरीजात धिमालको प्रमुख चाड अरे ।
- भुयार दारेमष्ट पुजा झागडको काम यदुवंशी पनि भन्छन् यादवको नाम ।
- मेचे महिलाको भेष डोखना हो नाम सतारको मुख्य मानिस माझिहडाम ।
- सिउडी रुख पुजा गर्छन् मेचे जातीहरु काठको जुत्तालाई पोलो भन्ने गर्छन् थारु ।
- बिहे गर्दा कुमालका सम्धी लड्छन् हेर चेपाङले बिहे गर्ने टाउको ठोक्याएर ।
- रामेछापका थामी बिहे मात्र मंसिरमा बाहगाउँले केटी भगाई मार्ने गर्छन् क्षमा ।
- लिम्बुहरुकी इष्टदेवी इमासङ होनी मेचेहरुको अर्को नाम होनी बोडो पनि ।
- यार्तुङ हो मुख्य पर्व बाहगाउँलेजीको मरेपछि बिहे गर्ने चलन थामीको ।
- हुक्का हुक्की राजवंशीले मनाउने पर्व पाल्दोक पर्व मनाउँदै जीरेल गर्छन् गर्व ।
- पाल्देन भन्ने कपडाले शेर्पेनीको लाज मान्जन हुन प्रमुख मानिस दनुवार समाज ।
- दुलहीको भोजमा भ्याकुर डोल्पोलाई प्यारो राई जातीको विनायो त बजाउनै गाहो । ।

विभिन्न जातजातीसँग सम्बन्धित नाचहरु

- झाम्रे, रोदी, सोरठी र टप्पा नाचलाई मगर-गुरुङ्ग सँगै नाच्ने मिठा गित गाई ।
- मारुनी र कौरा नाच पाङ्दुरे दाई मगरजी त एकलै नाच्छन् आफ्ना गीत गाई ।
- तयमचा नाच अनि वसन्तलाई हेर लाखे नाचमा रमाउँदैछन् दाई नेवार ।
- बाहमासे, झुमरा र लछी नाचलाई कटेहर, जटजटिन, तरबार थारु दाई ।
- धाननाच अनि च्याब्रुड नाच नाच्छन् लिम्बु दाई कर्मधर्मा झाँगाड त चण्डी नाच राई ।
- धिन्तामे -ज्यापु हो है सेलो-तामाङ्ग भाई स्याब्रु नाच भोटे, शेर्पा, लोवा, तामाङ्गलाई ।

अन्य नाचहरु

- साकेला शिली — चाम्लिङ राई
- जट जटिन नृत्य — थारु
- विरहेन चाँचर — थारु
- चोरखेलिया नाच — थारु
- रास लिला — थारु
- कृष्ण लिला — थारु
- मयुर नाच — थारु
- महरवा देवी नाच — थारु
- वडका नाच — थारु युवती
- बाहमासे नाच — थारु
- हददुङ्वा नाच — थारु

- ठोकर नाच — थारू
- जोगिरा नाच — थारू
- सरू नाच — थारू
- कठारिया नाच — थारू
- कटेहर नाच — थारू
- रानी नृत्य — थारू
- धुमरा/झुमरा नाच — थारू
- रसधारी, झुमटा, छोकरा, झुर्रा — थारू
- झिझिया नाच — मैथिली
- कहरवा नाच — कहार
- पावस गीत — नटुवा
- भजन गीत — बाहुन, क्षेत्री
- बालुन/वालन — ब्राह्मण/क्षेत्री
- संगिनी नाच — ब्राह्मण/क्षेत्री
- राजवंशी नाच — राजवंशी
- स्वौक्या ड्वाङ्ग्या — दमाई
- ढाल नाच — कुमशाल्या
- बाँतर नृत्य — बाँतर
- झपा नाच — मगर
- हुर्रा नाच — मगर
- रुद्रायणी नाच — नेवार
- गोडही नृत्य — माझी
- झुम्के नाच — मगर र गुरुङ
- मानीरिम्दु नाच — लामा
- ट्यामकुली नाच — मगर
- हवेदा, औली — थारू र राजवंशी
- झांगर, कहार — थारू र राजवंशी
- जताहा जातिनी नाच — थारू र राजवंशी
- जाट जटिन — मैथिली
- धिमे नाच — ज्यापु
- धिन्तामै — नेवार
- छयाम — शेर्पा
- चुडका — बाहुन/क्षेत्री
- सामा चकेवा — मैथिली

- होप्चा नाच — राई
- झूंग नाच — उराव
- जुयी, वज्रैर नाच — मगर
- पुलकिसी नाच — नेवार
- अघौं नाच — गुरुङ
- खालो नाच — माझी
- घोडा नाच — नेवार
- जोगी नाच — नेवार
- टाकटुके नाच — नेवार
- लुसी नाच — नेवार
- छोरखोला नृत्य — मेचे
- वैशाख नृत्य — मेचे
- ठेकरा नाच — थारू
- दफू वसुली नाच — चमार
- डोमकछ — मिथिला
- डोल नफाखर नाच — मेचे
- तावुछेवा नाच — तामाङ
- थान नाच — गनगाई
- फुटुक नाच — शेर्पा
- फारुवाही नाच — यादव
- वाघ नाच — नेवार
- भगता नाच — मैथिली
- भोटे सेलो नाच — भोटे/शेर्पा
- रत्यौली नाच — बाहुन क्षेत्री
- रोपाई नृत्य — नेवार
- लट्टी नाच/दाण्डिया — थारू
- वर्की नाच — थारू
- वाढाडमी नाच — राई
- सन्थाल/सतार नाच — सतार
- सरङ्गे नाच — मगर
- सलहेस नाच — दुलाध र मुसहर
- केलाङ नाच — लिम्बू
- चावुङ नाच — लिम्बू
- रामदल नाच — दनुवार

- पोयामारी नाच — धिमाल
- हनुमान नाच — वाहनक्षेत्री

- सौका नाच — सौका

नाँचसँग सम्बन्धित ठाउँ

- काँठ नाच — काठमाडौं
- सौका नाच — दार्चुला
- लहरे नाच — डोल्पा
- रुद्रायणी नाच — खोकना
- भद्रकाली नाच — नासल चोक
- झोरा नाच — लमजुङ
- देउडा नाच — सुदुर पश्चिम
- पतुरिया, हिजडा, चगेरा, चफेरा, करहवा, धोविया, वारी, छपका, पवरिया नाच — कपिलवस्तु
- नवदुर्गा नाच — भक्तपुर
- पचलीभैरव नृत्य — काठमाडौं
- लुमडी भद्रकाली नृत्य — काठमाडौं
- चौलो नाच — डडेल्धुरा
- पुतला नाच — अछाम
- पैसेरी — डोल्पा
- गौना नृत्य — तराई क्षेत्र

कुन जातिको पुरोहीतलाई के भनिन्छ?

सूत्र:-वाहन/क्षेत्रीको पपु राडोले घ्याब्रे गुरुङकी नासु शालीलाई सुनुवारसँग नासो बोकाई गुनेलाई लाताले चेपाँ पारेछ।

जाती – पुरोहित

ब्राह्मण/क्षेत्री - पुरोहित/पण्डित
राई – डोपा
गुरुङ – घ्याब्रे
सुरेल – नाक्सो
लिम्बु – शाम्बा

जाती – पुरोहित

सुनुवार – नासो
नेवार – गुभाजु
तामाङ – लामा
चेपाङ – पाँडे
थारु – भर्ती/गुरुवा

जातजातिका विशेषता वस्तुगत प्रश्नोत्तर

- राष्ट्रिय जनगणना 2078 अनुसार नेपालमा कति जाति रहेका छन ?
- 142
- राष्ट्रिय जनगणना 2078 अनुसार सबैभन्दा धेरै जनसंख्या भएको जाति कुन हो ?
- क्षेत्री
- राष्ट्रिय जनगणना 2078 अनुसार सबैभन्दा कम जनसंख्या भएको जाति ?
- नुराङ (३६ जना)
- नेपालका जंगलहरुमा घुमन्ते जीवन बिताउने जाति ?
- राउटे र कुसुण्डा
- आदिवासी चरित्रको सबभन्दा पुरानो जाति
- राउटे
- एक ठाउँमा दुई महिनाभन्दा बढी नबस्ने जाति ?
- राउटे
- पैसा छुँदा पाप लाग्छ भन्ने विश्वास गर्ने जाति ?
- राउटे
- डोल्पा जिल्लाको विभिन्न 13 गाउँ क्षेत्रमा बसोबास गर्ने मगरहरुलाई के भनिन्छ ?- तराली
- तराली मगरहरुको प्रमुख चाड के हो ?
- चैती
- व्याँसीहरुले लगाउने लुगालाई के भनिन्छ ?
- चुड्वाला

- भोटे जातिका मानिसहरु बसोबास गरेको क्षेत्रलाई के भनिन्छ ?-जडान
- ठूली छोरीको बडानी पूजा भनी व्रतवन्ध गर्ने चलन कुन जातिमा छ ?-व्याँसी
- शेर्पा जातिको पहिलो चलचित्र ? -खाङ्गी
- तेन्याचिरिस पर्व कुन जातिले मनाउँछन् ? -ल्होमन्थाङ निवासी लोपा जाति

बाह्र गौँले जाती

- केटी भगाई आफन्तसँग क्षमा माग्ने चलन।
- जेठो दाजुसँग नछुट्टिई बसे मात्र कान्छो भाईको पैत्रिक सम्पत्तिमा हक हुने।
- मुस्ताङ जिल्लामा बसोबास गर्ने।

ल्होमी जाती

- श्रीमती हुँदा हुँदै अर्की ल्याए श्रीमानले घर छाड्नुपर्ने चलन।
- बच्चा जन्मेपछिमात्र केटीको बैबाहिक विधि पूरा हुने
- कारभोटे भनेर चिनिने। मूल थलो संखुवासभा।

लिम्बु जाती

- जन्ती जाँदा र मलामी जाँदा अगाडि बन्दुक पड्काउने।
- सपथ खाँदा दुबो र हुंगा लिने। पारुहाङ र सुम्नीमालाई पूर्वज मान्ने।
- स्त्री पुरोहित घेमा। सुद्ध्याई गर्दा चौतारी बनाउने चलन। घ्याब्रुङ र धान नाच प्रचलन।

राई जाती

- छोरा जन्मे ४ दिन र छोरी जन्मे ३ दिनमा सुत्केरी चोख्याउने चलन।
- विवाहमा दुलाहको साथमा कालो छाता अनिवार्य हुनुपर्ने। श्राद्ध लाई थोमाड्वा भनिने।
- मामाले ३-५ वर्षको उमेरमा गाईको दाम्लोले गलामा बाँधेर छेवर गर्ने चलन।
- चण्डी नाच, साकेलादी पर्व मनाउने।

थारु जाती

- विवाहमा दुलहीलाई विदाई गर्दा बत्ती र विषको प्याला दिने चलन।
- दुलहा बिरामी पर्दा हतियार प्रतिनिधि पठाई विवाह सम्पन्न गर्ने चलन।
- थारु जातिले लगाउने काठको जुत्तालाई **पोलो** भनिन्छ।
- कुलदेवता – देउवागण, गाउँको प्रमुख मानिस – भलामान्सा
- चाँचर नृत्य, महर्वा नृत्य प्रचलन। बड्का इतवार चाड मनाउने।

तामाङ जाती

- मृत्यु संस्कारमा १०८ बत्ती बाल्ने चलन। विवाहमा सिन्दुर प्रथा नभएको।
- मृत्यु पछि **घेवा**गराउने चलन। घेवा गर्दा १०८वटा बत्ती बाल्ने कार्य -ग्याम्जा
- बिहेवारीमा लमीको काम गर्ने व्यक्ति – ताम्बा
- तामाङ समुदायमा गाउँलेले चुनेको मुख्य मानिस – मुल्मी
- तामाङ जातिले माघे पूर्णिमामा खाने विशेष प्रकारको खाना – आलुम
- कुलदेवता – ल्हा। गीतको शैली – तामाङसेलो।

भाषाभाषी

- भाषा विचार विनिमयको माध्यम हो । भाषा यादृक्षिक हुन्छ । परिवर्तनशिल हुन्छ । सरलतातिर उन्मुख हुन्छ ।
- नेपालमा भारोपेली, भोटबर्मेली, आग्नेय र द्रवीड गरी चार भाषा परिवारका मानिसहरू बसोबास गर्दछन् ।
- विश्वमा सबभन्दा धेरै मानिसहरू भारोपेली भाषा परिवारका रहेका छन् । यसअन्तर्गत अंग्रेजी, फ्रेन्च, रसियन, स्पेनिश, जर्मन, हिन्दी, नेपाली लगायत भाषाहरू पर्दछन् ।
- नेपाल भौगोलिक हिसाबले सानो मुलुक भए तापनि भाषिक विविधताले सम्पन्न छ । नेपालमा बोलिने ४ भाषा परिवारको संक्षिप्त चिनारी निम्नानुसार रहेको छ ।

१. भारोपेली भाषा परिवार

- भारोपेली सम्पूर्ण भाषा परिवारहरूमध्येको सर्वाधिक समृद्ध भाषा परिवार हो ।
- भारतीय उपमहाद्वीप र युरोप मुख्य क्षेत्र रहेकाले यसको नाम भारोपेली रहन गएको देखिन्छ । सबैभन्दा बढी जनसङ्ख्याले बोल्ने तथा युरोप र एसिया महादेशका विभिन्न भूभागहरू मुख्य क्षेत्र रहे पनि संसारका सबैजसो क्षेत्रमा फैलिएको यस भाषा परिवारले साहित्य, सभ्यता, संस्कृति, ज्ञान, विज्ञान, राजनीति, आदि हरेक क्षेत्रको नेतृत्व लिएको छ ।
- संस्कृत, ग्रीक, ल्याटिन, रूसी, जर्मन आदि विश्वका प्राचीन एवम् संवृद्ध भाषाहरू यसै परिवारका मानिन्छन् ।
- नेपाली, मैथली, भोजपुरी, अवधि, राजवंशी, दारै, माझी, दनुवार, कुमाल, बोटे, चुरौटे आदि ।
- भारोपेली भाषा परिवारलाई शतम् र केन्तुम गरी दुई भागमा विभाजन गरिएको छ ।

२. भोटबर्मेली/चिनियाँ भाषा परिवार

- संसारमा भारोपेली पछि धेरै मानिसले बोल्ने भाषा परिवार ।
- गुरुङ, नेवार, मगर, शेर्पा, राई, राजी, राउटे, लिम्बु, थकाली, कुलुङ, चाम्लिङ, तामाङ आदि ।
- चीन, भारत, म्यानमार, नेपाललगायत देशमा बोलिने । मंगोल मुलका जातिको भाषा पनि भनिने ।

३. आग्नेय (आस्ट्रो) भाषा परिवार

- नेपालको कोशी नदिपूर्व बोलिने सतार(सन्थाल), खडिया, मुण्डा भाषा पर्दछन् ।

४. द्रविड भाषा परिवार

- यसको मुख्य क्षेत्र भारत हो । भारतमा बोलिने तामिल, तेलगु, मलयालम, कन्नड आदि भाषा पर्छन् ।
- नेपालको पूर्वी तराईमा बोलिने झाँगड यसै भाषा परिवार अन्तर्गत पर्दछ ।

नेपालको २०६८ र ०७८ को जनगणना अनुसार नेपालमा बोलिने प्रमुख १० मातृभाषाहरू

क्र.स.	भाषा ०६८ अनुसार	जनसंख्या (प्रतिशतमा)	भाषा ०७८ अनुसार	जनसंख्या (प्रतिशतमा)
१.	नेपाली	४४.६	नेपाली	४४.८६
२.	मैथली	११.७	मैथली	११.०५
३.	भोजपुरी	६	भोजपुरी	६.२४
४.	थारु	५.८	थारु	५.८८
५.	तामाङ	५.१	तामाङ	४.८८

६.	नेवार	३.२	बज्जिका	३.८९
७.	मगर	३	अवधि	२.९६
८.	बज्जिका	३	नेवारी	२.९६
९.	डोटेली	३	मगर	२.७८
१०.	उर्दु	२.६	डोटेली	१.७

२०७८ अनुसार नेपालमा कम बोलिने १० मातृभाषाहरु

मातृभाषा	कुसुण्डा	बनकरिया	साम	हरियाणवी	साधनी	खरिया	मलपाण्डे	सुरेल	बेल्हारे	फाङ्गुआली
जनसंख्या (जनामा)	२३	८६	१०६	११४	११२	१२२	१६१	१७४	१७७	२४७

प्रथा/परम्परा

- समाजका सदस्यले स्वेच्छिक रूपमा स्वीकार गरेका चालचलन, रितीरिवाज आदिलाई प्रथा भनिन्छ।
- प्राचिन देखि चलिआएका सामाजिक व्यवहार एवं चालचलनलाई परम्परा भनिन्छ।
- प्रथा कानूनको प्रमुख स्रोत पनि हो। प्रथाको दुरुपयोग एवं यसबाट सिर्जित नराम्रो परिणामलाई कुप्रथा भनिन्छ।

नेपालमा प्रचलित केही कुप्रथाहरु:-

देउकी प्रथा

- सुदुरपश्चिम प्रदेशमा देवताको सेवा गर्न आफ्नै छोरी वा वा गरिव परिवारको अवोध कन्या किनेर चढाउने प्रथा ।
- आजभन्दा २०० वर्ष पहिले यसको केन्द्र बैतडीको मेलौली भगवती मन्दिर।
- देउकीहरुको हालसम्मको अनुमानित संख्याकरिब २० हजार ।
- मन्दिरमा चढाएका सामग्रीबाट जिविकाध्यान कठिन हुँदाजिविकोपार्जनको लागि देहव्यापारमा संलग्नभएकोले विकृतिको रूपमा रहेको ।

छाउपडी प्रथा

- रजश्वला भएकी महिलाले घरभन्दा टाढा छुट्टै गोठमा बस्नुपर्ने महिलामाथिको शोषण ।
- छुन नहुने, देखेमा साहित बिग्रने मान्यता सार्वजनिक वस्तुको उपभोगबाट समेत बञ्चितगर्ने
- खासगरी सुदुरपश्चिम प्रदेशको अछाम मार्कु मुख्य केन्द्र र आसपासका जिल्लामा प्रचलित ।

झुमाप्रथा

- शेर्पा समुदायमा प्रचलित । माहिली छोरीलाई देवी देवताको सेवा गर्न गुम्बामा चढाउने प्रथा। माइलो छोरा भए ढावा ।
- यिनीहरुले ३ वर्ष ३ महिना ३ दिन गुप्तवास बस्नुपर्ने । कपाल पुरै खौरनुपर्ने ।

दासप्रथा

- उच्च वर्गको सुख सुविधाका लागि मानिसलाई पशुलाई जस्तो किनबेच गर्नु ।
- दासप्रथा उन्मुलन गर्दा अमेरिकी राष्ट्रपति अब्राहम लिंकनको उनको कार्यकालमै हत्या भएको ।
- नेपालमा १९८० मंसिर १४ गते ऐन ल्याएर १९८१ वैशाख १ गते देखि चन्द्रशंशेरको पालामा दासप्रथाको अन्त्य भएको ।

कमैया प्रथा

- आफूलाई आवश्यक परेको गर्जो टार्न जमिन वा धन सम्पति साहुकहाँ बन्धक राखी लिएको ऋण कट्टी नहुन्जेल साहुकहाँ काम गरी बस्नुपर्ने बाध्यात्मक अवस्था ।
- वि.सं. २०५७ साउन २ मा प्र.म. शेरबहादुर देउवाको पालामा अन्त्यको घोषणा ।

हलिया प्रथा

- अर्काको खेत जग्गा खनजोत गरी त्यसबाट प्राप्त हुने न्यून ज्यालाबाट जीविका चलाउनुपर्ने प्रथा ।
- पश्चिम नेपालमा प्रचलित यो प्रथालाई नेपाल सरकारद्वारा २०६५ भाद्र २१ मा अन्त्यको घोषणा ।

कमलरी प्रथा

- पश्चिम नेपालको दाङ र नयाँ मुलुक(बाँके, बर्दिया, कैलाली र कञ्चनपुर)का थारु समुदायमा प्रचलित ।
- ६ वर्ष पुरा भएका गरिब परिवारकी छोरीलाई धनी व्यक्तिको घरमा कामदारको रूपमा राख्ने कार्य ।
- सर्वप्रथम दाङ जिल्लालाई कमलरी मुक्त जिल्लाको घोषणा गरिएको ।

घोडाभेडा प्रथा

- मुगु जिल्लामा प्रचलित । गाउँको झगडा मिलाउने मध्यस्थकर्तालाई भेडा काटेर खवाई घोडा चढाई पठाउने प्रथा ।

बेठी प्रथा

- गाउँ ठाउँका भद्र महाजनको खेतमा विशेष हर्ष बढाइका साथ बाजागाजाका साथ रमाइलो गरी धान रोप्ने चलनलाई बेठी प्रथा भनिन्छ । सामाजिक सौहार्द र मित्रताको प्रतिक मानिने ।

सरकारद्वारा अन्त्यको घोषणा गरिएका केही कुप्रथाहरु

सतिप्रथा - वि.स.१९७७ चन्द्रशम्सेर द्वारा

दास प्रथा - वि.स. १९८१ वैशाख १ गते । घोषणा १९८० मंसिर १४ मा

छुवाछुत प्रथा - वि.स. २०६३ जेठ २१ गते

हलिया प्रथा - २०६५ भाद्र २१ गते

नेपालका राष्ट्रिय विभूतिहरु

राजा जनक, सीता, सिद्धार्थ गौतम बुद्ध, अंशुवर्मा, अरनीको, रामशाह

पृथिवीनारायण शाह, बलभद्र कुँवर, अमरसिंह थापा, भिमसेन थापा ।

भानुभक्त आचार्य, मोतिराम भट्ट, राजा त्रिभुवन, शंखधर शाख्वा, पासाङ ल्हामु शेर्पा, गुरु फाल्गुनन्द भक्ति थापा, जय पृथ्वीवहादुर सिंह ।

सफलताको हार्दिक सुभकामना!